

تیۆرا نوور (رۆناهی) ١ سوهرمودردی ل دهف مه‌لایع جزیری

پ. د. سید احمد پارسا

زانکۆیا کوردستان- سنه/ئیران

وحید نعمت رمضان

پشکا زمانێ کوردی - فه‌کۆلتییا زانستین مروّقییه‌تی - زانکۆیا زاخو - هه‌رێما کوردستانی/ عیراق

پوخته:

فه‌له‌سه‌فا ئیشراقی ئێک ژ ئالیین فه‌له‌سه‌فا رۆژه‌لاتییه، پشتی ل سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتا عه‌باسیان باری وهرگێرانی خۆرتبویی، وهرگێرانا به‌ره‌مه‌ین فه‌له‌سه‌فی ئالیع سه‌ره‌کیی وئ بوو، که‌سێن وه‌کو (ابن سیناء ۳۷۰-۴۲۷هـ، فارابی ۲۶۰-۳۳۹هـ) شیان ته‌وه‌ری فه‌له‌سه‌فا مه‌شائی بده‌نه‌ری، د پاشدا شیخ (شهاب الدین سه‌رور دی ۵۴۹-۵۸۷هـ ق) ته‌وه‌ری فه‌له‌سه‌فا ئیشراقی دایه‌ری.

فه‌له‌سه‌فا ئیشراقی، جودا ژ ته‌یارپن دی، بازنا دلی و ئاشکه‌رابوون (کشف و شهود) ئ به‌رفره‌ه‌کرییه، ئه‌وان باوه‌ریه‌کا په‌ها ب به‌لگه‌یی عه‌قلی ب تنن نینه و به‌لکو به‌شه‌ک مه‌زن ژ به‌لگه‌یی خوه ژ دلی و که‌شفا وی وهردگرن، نوورا سوهرمودردی ئاماژه‌پیکری، هه‌مان نه‌رینه ئه‌و ئاماژه‌پیکه‌ت، کو سه‌ره‌کانیا ئه‌قی گه‌ردوونی هه‌می ژ نووری یه و سه‌ره‌کانیا وئ نووری ژێ خودی هه‌ق (نور الانوار). بابه‌تی تیۆرا رۆناهی سوهرمودردی ل ده‌ف مه‌لایع جزیری، د ناف دیوانا وی دا ب ره‌نگه‌کی باش دئیته پێشچاف گریمانه ده‌یتکران وی شاره‌زایی ل سه‌ر فه‌له‌سه‌فا شیخی ئیشراقی هه‌بت.

فه‌کۆلین ل سه‌ر شیوازی وه‌سف- شروقه‌کاری و ب پۆلینکرنا په‌یشان ل سه‌ر دیوانا مه‌لایع جزیری، هاتیه ئه‌نجامدان.

په‌یقین سه‌ره‌کی: حکمه‌تا ئیشراقی، سوهرمودردی، جزیری، نوور، هه‌قواتایی نووری.

۱۔ پیشہ کی:

تیدا ههیه، ههر دیسان گریمانا وئ یهکن ژى دهیته کرن کو جزیری ئاگه هیه کا باش ژ فهیله سوؤقی ئیشراقی ههبت. ئارمانج ژ قی قه کۆلینی ئه وه به ریخو مدانه کا شروقه کاری بو دیوانا مه لایی بکهت داکو ئاستی ب کارئینانا تیؤرا ناقری د ناف به ره هه می ویدا رون بیت، ههروه سا ب پکا وئ تیؤری شروقه کارین داهاتی بشین ب رهنگه کن باشر دیوانا وی شروقه بکهن. پرسیارین د قی قه کۆلینیدا دهینه پیش، ئه ری ژئیدرین فهلسه فا ئیشراق ل دهق جزیری چنه؟ و دیسان تیؤرا نووری ب چ رهنگ ل دهق جزیری هاتیه؟ په یکه ری قه کۆلینی ژى ب قی رهنگی هاتیه (کورتیا قه کۆلینی، پیشه کی، پشکا ئیکن: تیؤرا حیکمه تا ئیشراق، نور د ئایینی ئیسلامیدا، نور د دیتنا سوهرمودیدیا، پشکا دووین: جزیری و و مرگرتنا حکمه تا ئیشراق، نور و هه قو اتایین وئ ل دهق جزیری و ل دوماهی ژى ئاماژه ب چهنده ئه نجامه کان هاتیه کرن).

١ - ١ - تيؤرا حكمهتا ئيشراقى (حكمت الاشراق):

تيؤرا حكمة تا ئيشراق، ئيك ژ ئاليين فهلسه فا پؤژه لاتيه ئەفا د بنه رمتا خودا داخازه كا بهيز بؤ ئاليين كهشف و شهودين دلى ل هه مبهري بزافين عه قلى دكر، ههر ژ سوهرمودى و د پاشدا دويچوويين پيكا وى ژى عه قل سه ريشك و خودان دهسته لاته كا په ها نه دكر د هه موو بابته اندا، به لكو ئەوان ئاليه كن دى ژى ل هه مبهري وئ هه لدبژارد و بنگه ها فهلسه فا خوه ل سه ر دانا.

ئىشراق دىن بىنەرمەتدا پەيشەكا غەربىي يە و بەرامبەرى وئ د كوردىدا پەيشا (ھەلاتن يان وەكو تىۋردەكا فەلسەفى ھاتىيە نىياسىن، ل نك سۇفيا ئەو رۇناھىيە يا ژ دەف خودئ ھەق دەھىت و ھەر ئىشراقەك ئىقىنەك بۇ دەھىت و ھەر ئىقىنەك ئىشراقەكا ل دويىف و ب قى رەنگى بەردەوامى دكەھىتى)(مەھمەد امىن، ۲۰۱۶: ۵۷). يان ژى ب پامانا (پۇژھەلاتن، پۇژھەلاتنا پۇژئ) دەھىت.(دەخدا، ۱۳۷۷: ۲۶۲۹). ب گوتنەكا دى ئىشراق ب پامانا (پۇناھىيەون دەھىت، سەھەر مەردى دىتتا خەب ب رېكا پۇناھىيەون دەروونى و چىژ وەرگرتنا دەروونى دايە باركەن)(ھەلى، ۱۳۸۵: ۴۷۴).

فەلسەفە ھەر ژ چەرخىن بەريا ئىسلام دىمولىتەن پۇژۇھەلاتىدا يىن مينا (چىن، ھىند، ئىران) ھەبوو، ھەر ئىك ژ وان ئالىيەك بەرفرە ژ ئانا پۇژۇھەلاتى قەگرتىە و ھەتا ھاتنا ئىسلام ژى و د چەرخىن پاشدا كاريگەرى ل سەر زاناين مۇسلمان ھەبوو. فەلسەفا پۇژۇھەلاتى ل بەريا ئىسلام پتر د خزمەتا ھەرسى بابەتەن (ميتولوژى، ئەفسانە)،

د دیتنا ئیشراقیاندا- پهیرهوئین رښیا ئیشراقی- زانست ب سهر دوو گرۆیاندا پارقه دبت: زانستى كهشفى- چيژى، زانستى بهلگههه. د دیتنا ئیشراقیدا رښكا ئيكي (زانستى كهشفى) ئهقى ل سهر دلخ كهسان ئاشكهرا دبت ل پيشيا زانستى عهقى و بهلگههه دهيت، سوهرموهردى د وئ باومرديديه: ئهو زانستى ئهوى وهرگرته ژ نوورين خودى گرته و ئهو زانست هاريكاريا وى دكهت ههتا خودى حهق (عزوجل) بنياست، ئهوژى رښكا چيژوهرگرته- كهشفى يه، پيش وى ههمى ئيمامين حكمهت ل سهر وئ رښكى چووينه كو ئهفلاتوون دبته سهرموهرى ههميان(سهروردى، جلد دوم، ١٣٧٣: ١٠). لى دقيت ئهقى ئيكي ژبيرنهكهين سوهرموهردى ب تهمامى رښكا عهقى رهد نهكره، بهلكو ل ئيكهم پينگاف كهشف و شهوود ديتيه و پينگافا دوويى ژى عهق، ب گوتهكا دى ههردوو دبته هاريكارى ههف(سهروردى، جلد دوم، ١٣٧٣: ٢١). ئهگهرا قى يهكى ژى كو سوهرموهردى رښكا خوه ژ مشائيان جوداكري، ئهوبوو، هژمارهكا پرسياران ل دهق وى پهيداابوون د فهلسهفا مشائيدا بهرسقهكا لؤژيكى بو وان نهبوو، ژ وانزى (لؤژيك، مهعريفهتناسى، ميتافيزيك)(حسين نصر، جلد دوم، ١٣٩٣: ٢٧٧).

١- ٢ - جهج نوورئ د ديرؤكا ئايين و ديتنا فهيلهسوفاين بوريدا:

بابهتق نوور (رؤناهى) د ناف ديرؤكا ئايينى كهقناردا ل ئاليهكى، ديسان ل ئاليهكى دى ژى ل دهق فهيلهسوفا رولهكى باش ههبوويه و ههتا ب رهنهكهكى د هندهك هزراندا ههر ب ژيهرمى سهرمكى ژيانى هاتيه ههژماردن، لهورا دهما قهكولين ل سهر ديرؤكا ئايينان يان ژى هزرا فهلسهفى بهيته ئهجمادان و ئهگهرا ئاليى نوورئ تيدا نهبت، رهنهكه لاوازى پيشه دديارين.

گرنگيا وئ د وئ چهنديديه، د ناف زانستين سروشتى و ميتافيزيكى، عرفان، سوfigههه، ئهدهيات، حكمهت و فهلسهفى...هتد، گرنگى پى هاتيهدان، ههر ئيك ژ بهشين بورى ب ديتنهكا جودا ژ بهشين دى يان ژى نزيك ژ وان باس ل نوورئ كره. د رؤژئاقادا، فهيلهسوفا (رابرت گروستس) نوورئ ب بنهمايى ئيكي يى تشتين ماددى ددهت زانين، پاشى ب هندهك رهنهكه دى دهيته گهژين (نوربخش، ١٣٨٣: ٣٧). بابهتق وئ ژ سهردهمىن بهريا ئهفلاتوونى و هزرا نووهفلاتوونى هاتيه باسكرن، ههروهسا ل سهردهمىن نافين (سهردهمىن تارياتى) ژى گرنگيا خوه ههبوويه، قهشه (ئوگستين) مرؤف د پرسا نياسينيدا، ب رښكا نوورا خودى، تشتان ژ ههف جودا دكهت(كريم مجتهدى، وهرگرته ژ نوربخش، ١٣٨٣: ٣٨).

بابهتی نوورێ، ئەوا د پتریا هزراندا ب راما نا هه‌بوون و بنه‌مایێ ئیکاتیێ ده‌یت، تاریاتی ژێ ئەقا وه‌کو دژه‌کی خوه‌ ل هه‌مه‌ری نوورێ دبینه‌ت. د راستیا خومه‌دا ئەف هزره‌ ژ (Oriterium) هاتیه، ئەقا پیکه‌ه‌گرێدانه‌کی د ناقه‌ه‌را هه‌ردوو هزرێن (ماددی و میتافیزیکی) یدا دکه‌ت، هه‌روه‌کو دیار هه‌بوون د فه‌لسه‌فا ماددیدا، ئەقێن هزرده‌که‌ن ماده‌ تشته‌کی سه‌ره‌کیه‌ بۆ راستیێ و دیسان گیان ل ده‌ف میتافیزیکان دبته‌ بنه‌ما بۆ هه‌بوونا راسته‌قینه‌، خودێ ل ده‌ف میتافیزیکان ئیکانه‌ و په‌هایه‌، له‌ورا هه‌فگرتنا گیان و ماده‌دی ل ده‌ف هه‌بوونگه‌رێن نافنجیه‌، ئەوا ژ ئه‌رسته‌ویی هاتیه‌ و مرگرتن، نوور دبیت بنه‌مایێ سه‌ره‌کیێ وان و په‌گه‌زێ سه‌ره‌کیێ هه‌بوونێ (ابوریان، ۱۹۵۹: ۱۱۳). دیاره‌ نوور ل قێره‌ بۆیه‌ خالا هه‌فگرتنێ د ناقه‌ه‌را هه‌ردوو هزرێن ماددی و میتافیزیکی‌دا و وه‌کو زنجیرا ل هه‌فگه‌ه‌شتنێ هاتیه‌ دیارکرن.

نوور د ناف ئاییناندا جه‌ئ ریزگرتنێ بوویه‌، خه‌لکی ب چاقه‌کی پیرۆز به‌ریخومدان لیکریه‌، د ئایینی زمرده‌شتیدا، ته‌فسیرا هه‌ستی، فریشه‌ناسی، پیرۆز دیتنا ناگری، هه‌ر ل ژیر سیه‌را قی چارچو‌قی په‌یدا بوویه‌ (حکمت و حاجی زاده، ۱۳۹۱: ۱۷)، هه‌روه‌سا د ئایینی یه‌هودیدا، ئیکه‌م چیکریێ خودێ نووره‌ (حکمت و حاجی زاده، ۱۳۹۱: ۱۷)، د مه‌سیحیه‌تیدا ژێ، مه‌سیح ب په‌یقا خودێ و نوور، یان خودا و نوور، بابێ هه‌می رۆناهیایه‌ (انجیل لوقا و رساله‌ اول یوحنا، و مرگرتی ژ حکمت و حاجی زاده، ۱۳۹۱: ۱۷). ئەف نه‌رینا پیرۆز دیتنا نوورێ د ئاییناندا نیشانه‌ ل سه‌ر وێ یه‌کی کو نوورێ جه‌ئ خوه‌ د ناف پتریا ئاییناندا کریه‌، گه‌له‌ک جارن ئەو ب خودا هاتیه‌ نیاسین.

هه‌ردیسان فه‌یله‌سۆفین وه‌لاتین ئه‌ورۆپی ل سه‌رده‌می رێنسانسێ ژێ ب نه‌رینه‌کا پیرۆز ل قی ئالی نیرینه‌، ژ وانژی دیکار و نیوتن، ب گریمانه‌کرنا تیۆرا (زمره‌یا نوورێ) ب ناقونیشانی دهرکه‌فته‌نه‌کا فیزیکی باسکریه‌، هه‌ردیسان ئه‌نشتاین له‌زاتیا نوورێ ب نه‌گه‌ۆر دبینه‌ت، ل وێ باومرێ یه‌ تیشکا نوورێ ل ده‌ما دمریازبوونێ ژ گۆره‌پانا هێزا پاکیشانا به‌یژ، دشکیت (کاووس محنک، و مرگرتی ژ نوربخش، ۱۳۸۳: ۳۸). گرنگیا تیۆرا نوورێ وه‌لیکریه‌، هه‌ر ژ سه‌رده‌مێن که‌فنا هه‌تا رۆژا ئه‌قرو باس ل ده‌یته‌کرن.

د فه‌لسه‌فا ئیسلامیدا ژێ، ژ هه‌مان نه‌رینا پیرۆز دیتنا نوورێ خالی نه‌بوویه‌، به‌لکو گه‌له‌ک فه‌یله‌سۆفین وه‌کو (فارابی، ابن سینا و غزالی) پتر ژ فه‌یله‌سۆفین دی ژێ گرنگی ب قی بابه‌تی دایه‌، به‌لق یا جه‌ئ سه‌رنجێ ئەفه‌یه‌، چ که‌سه‌کی پتر ژ سوهرموردی گرنگی ب قی بابه‌تی نه‌دایه‌، هه‌تا وی راده‌ی چ به‌ره‌مه‌کی وی ژ قی تیۆرێ خالی نه‌بوویه‌

جودانه، ژ وانژی: هندەك جارەن ب پامانا تەورات و ئىنجىلە، يان ب پامانا دىتن و كوردى، يان هەقواتايە ل گەل پىغەمبەر (سلاف لى بن)، پىكا راست و پەرتووگا ئەسمانى و قورئان، هاتىە، يان ژى د هندەك ئايەتەندا نوور ب پامانا ئيمان، ظلمات ب پامانا كفر هاتىە(نورىخش، ۱۳۸۳: ۴۰)، زىدەهيا بكارئىنانا چەمكى و تىكەليا هەقواتايەن وئ نىشانەكا دىە ژ گرنگىدان ب قى پەيق.

هەروەسا خودى د دەسپىكا سورەتا (انعام) دا دىيژت: (الحمد لله الذي خلق السموات والأرض وجعل الظلمات والنور)، هەمان نوورى جەئ خوە ل دەف زانا و دىنداران ژى كرىە، ئەورا مەلا (صدرا شىرازى) دىيائى ب زۆلمەت دىبن و ئاخەرتى ب جىهان نوورى ل قەلەم ددەت (نورىخش، ۱۳۸۳: ۴۱). سوهرومردى گوتنەك قەگۆهاستىە و ب خوە ئامازەپىكرىە كو گوتنەكا گشتى يا خەلكى يە ژ (عەرب و عەجەم)انە، دىيژت: (خودى حەفتى و حەفت پەردە ژ نوورى يىن هەين، ئەگەر ئەو ژبەر دىمى خوەيى موبارەك پاكەت، ئەو تشتى سەحەكەتى هيج شىانەك نامىنت و دى سۆژت)(سهروردى، جلد دوم: ۱۳۷۳: ۱۶۳). دىيژت: خودى ژ وەحىيەدا ئىنايە (عەرشى من -عەرشى خودى- ژ نوورى)يە(سهروردى، جلد دوم: ۱۳۷۳: ۱۶۴). هەروەسا وى قەرموودمىەكا پىغەمبەرى (سلاف لى بن) يا ب شىومىي لاقا (دەقا)قەگۆهاستىە (ئەى رۇنيا رۇناهيى ئەوا ژ بونەورەين وى هاتىە قەشارتن، چ رۇنى ب رۇناهي يا تە ناگەهن، ئەى رۇنيا رۇناهيى، ب رۇناهي تە خەلكى ئەسمانا رىيا خوە دىبن و رۇناهي تە رۇنى داىە خەلكى ئەردى. ئەى رۇنيا هەر رۇناهيەكى، ب رۇناهي يا خوە هەمى رۇنى يا ب قەمرىنە^(۱) يان لاقيەكا دى (ئەى خودا داخوازى ژتە دكەم ب وئ رۇناهي رۇيى تە يى هەر ئاليەكى عەرشى تە پرورى)^(۲)(سهروردى، جلد دوم: ۱۳۷۳: ۱۶۴). ل گەل ئەقان بەلگەيىن مە ژ بەرهەمىن سوهرومردى وەرگرتىن، نىشانن ل سەر وئ يەكى ئەو پىرۇزيا (نوور) د ئاينى ئىسلامىدا هەى كاريگەرى ل سەر وى كرىە بۆ مەرەما وئ يەكى فەلسەفا خوە ل سەر ئاكاكەت.

۱- ۳- نوور د دىتنا سوهرومردىدا:

پەيقا نوور ئەگەر ژ رۇيى چەمكىقە بەرىخومدان لى بەيتەكرن، دى بىنن خودان چەند پامانىن جودايە، ب پامانىن (رۇناهي، رۇناهي هەر تشتى، تىشكىن رۇناهيى، تىشك، يان ئەو تشتە يى ئەم ب پىكا هەستەومردى دىتنى و ب هارىكاريا وئ دەورووبەرى خوە دىبنن و هەستىدكەين، يان رۇناهي بەرامبەر تارياتىي)(دەخدا، ۱۳۷۷: ۲۲۸۱۹). هەرديسان ب پامانىن (رۇناهي، كولىك، نىشان، ل نك سۇفيان دىتە علم و دىسا دىتە خويابوون)(محمد امين، ۲۰۰۷: ۱۰۱۵) هاتىە، هاتنا قان پامانىن جودا ب رەنگەكى گشتى خزمەتا ئىك بابەت

دکهن، ئەوژی نوورە. ئەوا پتر سوهرمودردی مەبەست ژێ یه، ئەوژی نوور ب راما نا رۆناهیە، ئەف یهك ژێ ژ ناڤی خودی (نور) هاتیە وەرگرتن.

نووری د فەلسەفیدا جەهەکی بەهێزی ڤه‌گرتی و زاراقی وێ د دیتنا (اخوان الصفاء) دا ب ڤی پەنگی هاتیە پێناسە کرن: جەوهرەکه، تیشک ژ زاتی ویه و یێن دی ب ڤیکا رۆناهیە وی دبێنن (ڤه‌گواستی ژ شرح المصطلحات الفلسفیه، ۱۴۱۴: ۴۱۷). نوور هەر ژ سەردەمێن کەفن وەرە د ناڤ ئایناندا پیرۆزیا خوە هەبوویه، پیرۆزیا ناگری د دینی زمرادەشتیدا و تەفسیرا هەبوونی و نیاسینا فریشتان ل سەر ڤی بنەمایی بوویه، هەردیسە د دینی یەهوودیدا ب باوەرن ئیکەمین چێکری خودی نوورە، د دینی مەسیحیدا ب باوەرن مەسیح پەیف و نوورا خودی یه و د نووریدا بجە بوویه، د دینی ئیسلامیدا پەیف ناڤیری د چەندین ئایەت و ڤەرمووداندا جەگرتیه، ئانکو جەپ پیرۆزیه (نوربخش، ۱۳۸۳: ۳۸).

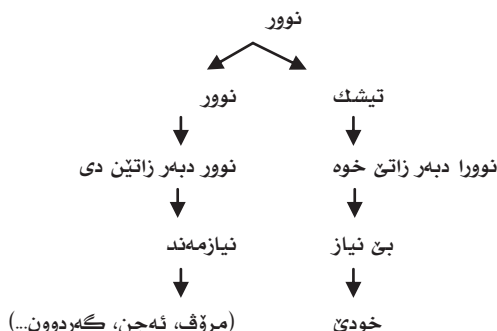
سوهرمودردی ل وەلاتی ئیرانی و پاشی ل باکووری کوردستان و ل دۆماهی ژێ ل حەلبێ هەتا کۆشتنا خوە مایه، قوتابخانا ئیشراقی ل ژێر پەرۆردیه‌کا دینی و فەلسەفی ئافاکیه، نووری جەهەکی تایبەت د دیتنا ویدا هەبوویه، ڤه‌کۆلەر و ڤۆزەهلاتناسی ڤەرنسی (هینری کوربن ۱۹۰۳ - ۱۹۷۸) - شروڤه‌کەرێ فەلسەفا ئیشراقا سوهرمودردیه - د وێ باوەریدا: سەرەکیترین و بنەپەتترین پرس، شیخی ئیشراقی د فەلسەفا خوەدا باسکریت، بابەتی نووری یه و گرنگیه‌کا تایبەت ب وێ دایه (هینری کوربان، ۱۹۶۲: ۲۹). سوهرمودردی د پەرتووکا خوە یا ب ناڤی (حکمت الاشراق) دا بەشی دوویی تایبەتکریه ب نووری و بابەتین گریڤای ب وێشە و ب (نورالهی، نورالانوار، مبادئ وجود) و د گوتارا ئیکیدا، ل سەر بنەمایی (نور و حقیقت، نور و ظلمت، ...) راوەستیا، سوهرمودردی ب باوەره هیچ تێشەک د هەبوونیدا ژ نووری ئاشکەرەتر نینه، ژبەر وێ یه‌کی یه ئەو نووری پێناسە ناکەت و دبێژت: ئەگەر تێشەک ب خوە پوهن و ئاشکەرا بت، ئەری پێناسە کرنا وێ چ راما نەیه؟ (سەروردی، جلد دوم، ۱۳۷۳: ۱۰۷). نوور د دیتنا ویدا تێگەهه‌کی عەقڵی گرتیه، جەپ وێ د ناڤ زهنا مرقییدا و د هەمان دەمدا د ناڤ جیهانا مادیددا هەبوونا خوە چەسپانديه، ئەو د حەقیقەتا خوەدا هەم روناهیە بۆ خوە ب خوە و هەمژی روناهیە بۆ یێن دی، نوور د فەلسەفا شیخی ئیشراقیدا بنەمایه‌کی واقعی یه، هەتا ژ هەر بنەمایه‌کی دیارتر و پوهن تر ده‌یت پێش (حکمت و حاجی زاده، ۱۳۹۱: ۱۰). دیارکرنا نووری ب پەنگه‌کی پیدای ب چ تێشەکی دی نەبت، بەلکو ب تنێ ئەو پیدای ب خوە هیه، ئەف چەند سیفەتەکه ب تنێ ده‌یتە پالدا بۆ خودی، لەورا هەر ئەو نووری ب خودی دبێنیت. ئەڤا ل سەری سوهرمودردی ئامازەپێکری کو نەشیین چ پێناسه‌یه‌کی بدمینه نووری، ژبەرکو کاری پێناسی

دهستنیشانکرن و دیارکرن و مزینا کارهکی یه، ژیهر قی ئیکێ ئەگەر تشتهک ب خوه یا دیار و ئاشکه راب، پیدقی ب پیناسی ناکهت (ابوریان، ۱۹۵۹: ۱۱۳).

سوهرموردی ژ ئالیهکیقه ههبوونی ل سهر دوو بنه مایین نووری دابه شدکهت: ئەوژی، ئیک: نوررا گهوههر (جوهری)، ئەو نووره یا دهستهه لاتا وئ ژ وئ ب خومیه، پیدقی ب چ تشتهکی دی نینه. دوو: نوورا پیدقی (عرضی) ئەو جوژی نووری یه یا پیدقی ب ژیدرهکی دی ژبلی خوه ههیه، ئانکو پشتبهستنا وئ ل سهر وئ نینه (ابو ریان، ۱۹۵۹: ۱۱۷). ل گهل قی دابهشکرن سوهرموردی، بهشین دی ژێ د ناف بهرهه مین خومدا ب تاییهت پهرتووکا (حکمة الاشراق) دا، ب شیو مین دی ژێ دابهشکرینه.

د ناف دابهشکرن و نیاسینا سوهرموردیدا بۆ نووری، ب سهر دوو چه مکی (نوور، ظلمت) دا، وی ههر ئیک ژ وان کریه ریکهک بۆ نیاسینا بهرامبهری وئ، د دیتنا ویدا نوور حهقیقه تهکا سادهمیه و تاریاتی ب پامانا نه مانا وئ نووری دهیت. د هندهک جهاندای وی پهیقا (ضوء) ل جهن نووری ب کارهینایه (حکمت و حاجی زاده، ۱۳۹۱: ۱۲). نوور ب پامانا نه بوونا تاریاتی یه، د هه مان ده مدا ئەگەر نوور ب ته مامی نه ما د وی حاله تیدا تاریاتی دهیت هه بوونی،

به رهه مین سوهرموردی، ئەوین شروقه کار و په خنه گرین به رهه مین وی هه ژماردین، پتر ژ (۴۸) به رهه مان پالاینه وی، گرنگترین به رهه مین وی (حکمت الاشراق، المشارع والمطارحات، هیاکل النور، التلویحات اللوحیه، رساله فقر، بستان القلوب، پرتونا مه، الغربیه الغربیه، آواز پر جبرئیل، عقل سرخ، روزی با جماعت صوفیان، فی حقیقت العشق، الواردات والتقدیسات... هتد) چه ندین که سین وهکو (شهرزوری، قطب الدین شیرازی، حسین نصر... هتد) دابهشکرین جودا داینه به رهه مین وی، د ناف به رهه مین ویدا ئەوین چ ژوان ژ نووری خالی نه بووینه، نوور ب قی پهنگ ل خواری د خشتی (۱) دا دیارکریه:

خشتی ژماره (۱): نوور ل دهف سوهرموردی

۲- پشكا دوویع:

۱-۲- جزیری و وەرگرتنا حکمهتا ئیشراقی:

شیخ (شهاب الدین سهروردی) د ژبیخ خوه یی کۆرتدا ژ (نازمه رایجانا رۆژئاڤایی) بهر ب چهن دین باژیری و هکو (مراغه، اصفهان، میردین، حلب) بۆ مه ره ما زانیی و فیروونی چوویه، نه وی ل بهر دهستی زانیی مه زنی کورد شیخ (فخرالدین میردینی) وانه و وەرگرتینه و پاشی بهر ب حه له بی و هه تا ل دۆماهی د ژبی (۳۸) سالییدا ل وهلاتی سوریی دهیته کوشتن، ژبه ر قی یه کئ یه گه له ک جاران وی ب (شهیدئ نوورا خودای) ددهن نیاسین. بیگۆمان زانیه کئ مه زن وهکو قی و گه شتی و ی ژبو قان هه می جهین مه ناماژه پیکی جهی هندئ یه جزیری ئاگه ه ی ل سهر هه بیت. جزیری ژ ی وهکو مه لایین دی بۆ زانیی ئیکه م جار ل بهر دهستی بابی خوه و پاشی ل گه له ک دهفرین وهکو (نامیدی، جوله میرگ و نامه د، حه له ب) گه رایه و تا دژی (۳۲) سالییدا ل دهفرا (ستراباس) ل بهر دهستی مه لا (ته ها) ئیجازا زانستی و وەرگرتیه (دۆسکی، ۲۰۱۱: ۱۹). ئەف گوتنه به لگه یه ل سهر وی یه کئ جزیری چوویه دهفرا میردینی ژ ی، چونکی ئەف باژیره دکهت د ناڤهرا (جزیر و نامه د) ئیدا، و جزیری شیخ (فخرالدین میردینی) ناسکریه، میردینی ژ ی ئیک ژ مامۆستایین سهرومردی دهیت نیاسین، له ورا ئەف چهن ده گه را وی یه کئ زیدمکهت وی ئاگه ه ژ هاتنا سهرومردی هه بوویه بۆ دهف شیخیقه، ل میردینی پيشوازی ل سهرومردی کریه، به لئ ل حه له بی ب توندی به رسقا وی هاتیه پمدکر، هه تا پموش ب کۆشتا وی د وی باژیری دا گه هشتیه.

به لگه یه کئ دی بهردهسته گومانا مه قه دبیریت و پشتراست دبین وی شیخ سهرومردی ب پشکا به ره مه یین وی ناسکریه، چونکی پتريا دهستنی یسین وی ل مۆزه خانین وهلاتی (ترکیا) دانه، ب تایهت ل باژیری (کونیه) د چه رخی (۷ه) دا زانستی عرفانی ل ویری بهر ب ترکیا هه به لاقبوویه (نصر، ۱۳۸۳: ۲۶۳).

به لگه یه کئ دی یی مه پتر پشتراستدکهت کو جزیری ب شیخ ئیشراقی ئاشنا بوویه، نه وژی چوونا جزیری به بۆ ولاتی سوریی و ب تایهت ل باژیری (حلب) نه وی د ناف کۆما (ئیشراقیون) دا ل ویری به ره مه یین سهرومردی ب فه قیهاتی خواندیه، چونکی ل وی باژیری وانی ئیشراقی ب فه رمی په رتوو کین (حکمه الاشراق، تلویحات، شرح شهرزوری) د خاندن (نوظهور و فلاحی، ۱۳۸۹: ۱۹۲). جزیری ب خوه د به یته کا هوزانا خوه دا ئاماژی ب چوونا خوه بۆ (شام و عیراق) ئ دکهت، ده ما دیژت:

ب سه‌فه‌را شام و عراقی ل مه خو‌مش لازم و فه‌رکر
ب مه دا ژهر و ره‌قیبان د ده‌فی شه‌هد و شه‌که‌رکر
(فه‌گۆه‌ستی ژ می‌کائیل، ۲۰۰۵: ۳۶)

یان ژێ ل جه‌ه‌کێ دی جزیری نا‌فی باژێری (حه‌له‌ب) ۱ سو‌ریی ب خوه ده‌ینیت، ده‌ما دب‌یژت:

خ‌دمه‌تا پیری موغان دئ کت که‌سێ مه‌ق‌صووده مه‌ی
شیشه و جاما زوجا‌جێ ئێ د‌قی‌ت دئ ر‌ه‌ت حه‌له‌ب

(دۆسکی، ۲۰۱۱: ۷۸)

به‌ل‌گه‌یه‌کێ که‌شتر کو ر‌ی‌کا ئی‌ش‌راقی د ناف ده‌ست‌ین جزیری‌دا ر‌ۆ‌ناک دک‌ه‌ت،
ب کار‌بر‌نا په‌ی‌فا (ئ‌ی‌ش‌راق) ه‌وزان‌فانی ئە‌ف زارا‌فه دوو جار‌ان د دی‌وانا خوه‌دا ب کار‌ه‌ینا‌یه،
بۆ نموونه:

مه ب ئ‌ی‌ش‌راقی سو‌ئاله‌ک ژ له‌بی غون‌چه گو‌شا‌کر
گۆ ب ئ‌ی‌له‌امێ د‌زانی د سو‌ئالا مه‌ جه‌وابه

(دۆسکی، ۲۰۱۱: ۲۵۱)

یان:

به‌رقی سو‌بو‌و‌وحی کو ئ‌ی‌ش‌راقی ل سه‌د جانا‌ن د‌د‌ت
ئهو کو که‌ش‌فا دل د‌کت ر‌ه‌مزە‌ک ژ ئە‌س‌را‌ئ‌یل ته‌بی

(دۆسکی، ۲۰۱۱: ۳۰۳)

ئە‌ف به‌ل‌گه‌یه‌ین ل سه‌ری مه ئاما‌ژه‌پ‌ی‌ک‌ری، ت‌ی‌را وئ یه‌کێ هه‌یه مه
پ‌ش‌تر‌اس‌تب‌که‌ن جزیری ئا‌گه‌ه ژ ش‌ی‌خ‌ ئ‌ی‌ش‌راقی هه‌بو‌ویه و که‌ف‌تیه ژ‌یر کار‌ی‌گه‌ریا وی،
له‌ورا گه‌له‌ک ژ با‌به‌ت‌ین ئ‌ی‌ش‌راقی د ناف به‌ره‌ه‌م‌ین خوه‌دا با‌س‌کر‌ینه.

۲-۲- نو‌ور و هه‌ف‌واتا‌ی‌ین وئ ل ده‌ف جزیری:

جزیری ئ‌ی‌ک ژ وان ه‌وزان‌فانی‌ن کورده ی‌ی فه‌له‌سه‌فا نو‌وری د ناف به‌ره‌ه‌م‌ین خوه‌دا
ه‌ینا‌یی، وی نه‌بت‌نی زارا‌فی نو‌ور ب کار‌ه‌ینا‌یه، به‌ل‌کۆ چه‌ند‌ین زارا‌ف‌ین م‌ینا (نور، نورانی،
ر‌ه‌وش‌ه‌ن، ب‌ینا‌هی، ض‌یا، شه‌مال...ه‌ت‌د) ب کار‌ه‌ینا‌ینه، جزیری وه‌کی سو‌هر‌مو‌هر‌دی ل وئ

باومرئ یه خودئ نووره و ههمی چیکیڤین دی ژ (مرۆف، ئەجن و گەردوون...) پیدقی ب وئ نوورئ ههیه.

جزیری د دیوانا خودا خودئ ب پامانا پۆژی دایه نیاسین، وهکو (نورا سپیدا صادق) دیارکریه، هەر ب قی ئەگەرییه پۆژ ههمی جهانی پۆهن دکەت، هەتا د دۆماهییدا نوور ب دلی دگهت و وی ژێ پۆهن دکەت.

سبحان ژ پەمزا خالقی نوورا سپیدا صادقی
ئاقیتە قەلبی عاشقی لەرزین و تا و جەذبەدا
(دۆسکی، ۲۰۱۱: ۵۳)

جزیری د قی مالکا هوزانیدا پەمز و ئەینیا خودئ وهکی نوورهکا سپیدئ دایه نیاسین و ئەو ب باومره خودئ نورئ ددەته ههمی جیهانی و هەتا دلی وی پێ پۆهن دبیت، ژ ئەگەرا وئ نوورئ تپس و لەرزین و تا دکەفته دلی وی.

مالکا سهری ئیکه ژ مالکین هوزانا ب (الله سحر گاها ئەزەل) دەسپیدکەت، کو ئیک ژ هوزانیپەر ژ زاراڤ و پەیقین گریڤای ب فەلسەفا ئیشراقیقه و د دیتنا مه‌دا هەتا کەسەک بشیت ب پەنگەکی دروست ئەوئ هوزانی شروقه بکەت دقیت شارمزییه‌کا باش د فەلسەفا ناڤریدا و تاییه‌ت تیۆرا نوریدا هەبیت، ئەگەر نه دبیت زۆر کیماسی هەبن.

جزیری د جهه‌کی دیدا ئاماژئ ب سەرھاتیا مووسا پیخەمبەر (سلاف لی بن) کریه و خوه ل جه‌ی وی دانایه و نوورا خودئ ئەقا ل چیاپی (توور) دا تەجەللی بووی ل به‌ر دلی جزیری ژێ تەجەللی بوویه، دهما دیاردکەت:

ژ وادی ئەیمەنی دلەر نزانم ئەنگوشتەک ئظهارکر
کو خوه‌ش ئەنوار و به‌رقن ئەو تەجەللی بوون د طورئ دا
(دۆسکی، ۲۰۱۱: ۴۲).

وهکو وئ تەجەللیبونا خودئ خوه نیشانی پیخەمبەرئ خوه‌دای، ئەقا د سورەتین (القصص، الانبیاء) دا ئاماژەپیکری، هەمان تەجەللیبون و دلەرئ ب تنی ئیک تەلا خوه نیشانی وی دایه، وی ئەو تەل ب خوه‌شترین وه‌سف دایه نیاسین. پەیقین ئیشراقیڤ قی به‌یتی پتر د (نظار کر، ئەنوار، به‌رق و تەجەللی بوون) دانە. جزیری زاراڤی (به‌رق) بکاره‌ینایه، ئەوئ ب ئیکەم ئاماژا موریدی ده‌یتە نیاسین بۆ چوون به‌ره‌ف دمرگاھ خودئ حەق، به‌ر ب مه‌قامی (السیر فی الله) (محمد امین، ۲۰۰۷: ۱۰۷).

دیسان جزیری جارەکا دی ئاشکەرابوونا خودی ب ئەگەر دبینیت بۆ رۆنبوونا
هەمی ژیا ناخو و ئەو د وئ باومرێدایە ئەگەر نوورا خودی بۆ کەسەکی دیاربوو، ئیدی
ئەوی پیدقی ب چ شەمال و پۆناهیەن دی نینە.

د شەبن قەدری تەجەللی تو بکی

مە ل پە ی مۆم و شەمالی چ غەرەم؟

(دۆسکی، ۲۰۱۱: ۱۷۶)

د قی دیریدا (تەجەللی، مۆم و شەمال) زیدەتر پێچکا فەلسەفا ئیشراقی یا جزیری
پووهن و ئاشکەرا دکەن و هەرچەند (مۆم و شەمال) ب ئیک پامان دەین، ئی کیشە ئەف
چەندە نینە، بەلکو یا گرنگ ئەفەیه دەما نوورا زاتی حەق دەیتە هەبوونی، ئیدی هیچ
پۆناهیەن دی پۆلی خوە نابین، ل قیرە جزیری ژ دیاردکەت خودی حەق (عزوجل) نوورا
هەمی نوورایە، ئەفا سوهرمەردی ب (نورالانوار) دایە نیاسین، د قیرەدا جزیری پێک هەمان
هزرا شیخی ئیشراقی ئاشکەرا کریه و ل سەر چووێه.

جزیری هەمان دیتنا پێشتر یا مە ئامازەپێکری -خودی نوورا هەبوونی یە- د ناف
دیرەکا خوە یا دیدازی رەنگفەدایە و دیاردکەت:

تە دزانم تە دبینمکو تویی نووری ووجودی

(الله، الله) ژ چ نوورە تە سەراپا مە لەبالەب

(دۆسکی، ۲۰۱۱: ۷۶)

د قی چەندا ل سەریدا، پتر هەبوونا ئیشراقی و تیؤرا نوورا سوهرمەردی د پەیف
(نووری ووجودی) دا دمرکەفیت، ئەفا جزیری ب باومر کو هەمی هەبوون (وجود) ژ
سەرەکانیا نوورا خودی حەق (عزوجل) پۆناهی و مرگريت و تەفا یا گەردوونی ب چیکریین
تیدا ب وئ پوون دبن. لەورا جزیری ژ دەرئەنجاما قی مەزنی و هەییەتا خودی، سەرگەردان و
مەندەهووش دمینیت، ئیدی پرسیار دکەت، ئەری ئەفە چ نوورە ئەم ب هەمیقە داگیرکرین؟
جزیری نە ب تنق پەیف نوور هیئایە، بەلکو هەفواتاییپ وئ ژی د ناف دیوانا خودە
ئاشکەراکرینە، د کارهینانا ئەوان چەمکاندازی جزیری هەمان هزرا تیؤرا نوورا ئیشراقی
کریه بەر و بۆ مەرەمێن خوە ب کارهینایە، دەما ئامازە پیدکەت:

تەنەنا نە ل من لامع حوسنا تە شەفەق دا

عالم ب خوە وئ حوسن و جەمالی د خوە دا گرت

(دۆسکی، ۲۰۱۱: ۹۰)

جزیری د قی دیرا هوزانیدا، هه قواتایی نووری ژ په یقین (لامع و شهفهق) هیناينه و
ب هه مان واتایا نووری د خودا هلدگرن و فهلسه فا ئیشراقی ب وان پرووتر دبیت، دهما
جزیری وئ شهوقی د ناف هه می گهردوونیدا دبینیت، نه کو ب تنی د ناف جهسته یی خودا.
ب گوتنه کا دی شهوقی کا چهوان د ناف بهدنا جزیریدا پهنگه هدايه، هه مان شهوقی د
ناف جیهانیداژی پهنگه هدايه. جزیری ئه و شهوقه ب حوسن و جوانیی دایه نیاسین.

ل ئالیه کک دی و جزیری ب کارهینانا کۆمه کا زارا قین هه قواتا بۆ نووری
دئینیت و ژ دمرئه نجاما وئ خوه په رکهنده و مهنده هوش دبینیت، هه تا ل دووماهیئ ژئ وئ
دمرئه نجامی د ناف نووریدا دسوژیت، دهما دقه رموت:

سوهتم ب بهرقا لامعه ئه و نهجم و بهدرا طالعه
شه مسا سه مائی رابعه ئه و پور ژ شهوقی شهووشین

(دۆسکی، ۲۰۱۱: ۲۲۹)

سوژن ژ ئه گهرئ وئ نوورا وهکی کارمبئ هاتی و پهنگه هداي و وهکو ستیر و
هه یقین پروون و دیاربوو، یان ژئ هیشتا ب هیژتر، وهکو رۆژا ل ئاسمانی چارئ- د که قندا
ئهف باومره د زانستی ستیرناسییدا هه بوو، دگوتن: هه تا ف یا ل ئه سمانی چارئ-، له ورا د
دۆماهییا خودا ئه و مهنده هوش و سه رگهردان دمیت.

په یقین (بهرق، لامع، نهجم، بهدر، شه مس، شهوق) ژ په یقین هه قواتا و نیژیکین
نووری نه و جزیری ئه و هه می د ناف قی دیرا هوزانیدا ژ پهنگی و ژ نشکا قه یی (صدفه) ب
کارنه هیناينه، به لکو وئ یه کک دیاردکته، ئه و مهرم پچ هه یه، له ورا ئهف یه ک مه پتر
نیژیککی تیؤرا شیخ ئیشراقی دکته، ئه م دشیین بیژین به شه که ژ سوهر مومردی.

جاره کا دی جزیری تیؤرا نووری د ئیک ژ داستانی قورئانا پیرۆژدا دیاردکته،
ئه وژی داستانا مه لکخانا وه لاتئ (سبأ) یه، ئه فا د ئایه تین (۲۳، ۲۴) دا ژ سوره تا (النمل)
هاتی، دبیزت:

ژ نار و نووری ته قدیسی ته جلا کر ل من دیسی
ل سه ر ته ختی خوه به لقیسی هالانین بی حجاب په رده

(دۆسکی، ۲۰۱۱: ۲۴۳)

ژ وی ئاگر و رۆنایا پیرۆز، ئەفا د ئاف مندا -جزیری- تەجەللابووی، ژ خانما وەلاتی (سەبەئی) بۆ من هاتیه و د ئاف مندا رەنگشەدایه، ب تاییهت ل وی دەما پەرده و حجاب د ناڤهرا من و خودا پاکرین و هیچ تێتەک نەهێلایی، مە ئەو ب ئاشکەرا دیتی.

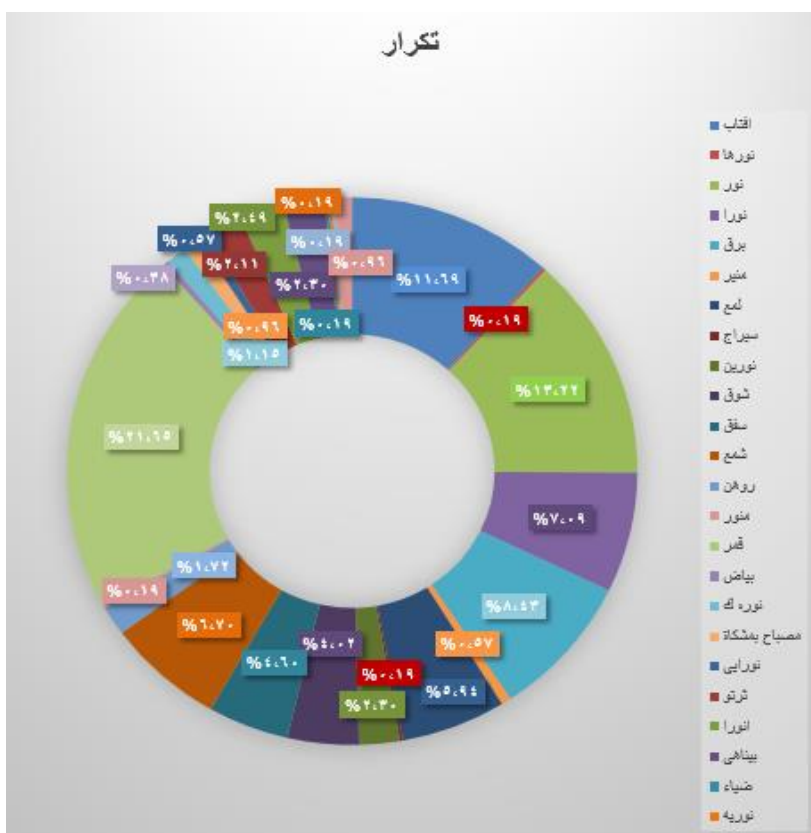
ژ پەییڤین گریڤایی و نیزیکیڤ ل فەلسەفا ئیشراقی دکن، ئەوژی (نار، نوور، تەجەللا، هالانین ب حجاب). دیاره فەلسەفا ئیشراقی پشتبەستەنەکا ب هیز ل سەر هەردوو تێگەهین (نوور و کشف) دکت و جزیری هەم د ئان پەیقاندنا گونجاندەک کریه، ئەوژی ب کارهینانا دوو پەییڤین گریڤای نووری (نار و نوور) و دوو پەییڤین (تەجەللا، هالانا پەردی) گریڤای ب کەشف- ئاشکەرابوون-یڤه.

جزیری سەرەرای ب کارهینانا پەیفا (نوور) چەندین هەقواتاییڤ وی ژ ب کارهینانه، هەرچەند بەریز (شعبان چالی) د ئاف ناما خوه یا ماستەریدا خستەیه ک ژ پەییڤین ئیشراقی هینایه، لی پستی بەریخودانەکا هویرتر بۆ قەکۆلینا ناڤیری، دیاربوو ئەوی گەلەک ب شاشی ئەو خستەیه بکارهینایه، چونکی ژمارا وان پەیقان گەلەک پتره ژ یا وی گوئی. جزیری ئەو تێگەهه پتر ژ (۵۲۰) جارن د ئاف دیوانا خودا بکارهینانه و ب فی خستی ژماره (۲) و وینی (۱) ل خاری دیارکری باشتەر بۆ مە دیاردبیت:

ژ	زاراف	دووبارمبوون	پێژا سەدی%
۱	هەتاف	۶۱	۱۱/۶۹
۲	نورها	۱	۰/۱۹
۳	نوور	۶۹	۱۳/۲۲
۴	نوورا+ (ئاف، هەقائاف...)	۳۷	۷/۰۹
۵	بەرق	۴۴	۸/۴۳
۶	مُنیر	۳	۰/۵۷
۷	لامع، لمع	۳۱	۵/۹۴
۸	سیراج	۱	۰/۱۹
۹	نوورین	۱۲	۲/۳۰
۱۰	شەوق	۲۱	۴/۰۲
۱۱	شەفەق	۲۴	۴/۶۰
۱۲	شمع	۳۵	۶/۷۰
۱۳	روهن، (روشن)	۹	۱/۷۲
۱۴	منور	۱	۰/۱۹
۱۵	قمر	۱۱۳	۲۱/۶۵
۱۶	بیاض	۲	۰/۳۸

١٧	٦	١/١٥	نوورەك
١٨	٥	٠/٩٦	مصباح بمشكاه
١٩	٣	٠/٧٥	نووراني
٢٠	١١	٢/١١	پهرتهو
٢١	١٣	٢/٤٩	ئه‌نوار
٢٢	١٢	٢/٣٠	بيناھي (دین)
٢٣	١	٠/١٩	ضياء
٢٤	١	٠/١٩	نووریه
٢٥	١	٠/١٩	قندیل
٢٦	٥	٠/٩٦	ید بیضاء
٢٧	٥٢٢	١٠٠٪	مجموع کلي

خستى ژماره (٢): نوور و هه‌قواتاييڤين وى ل دهف جزيرى

وینس (١): ریتزا سه‌دی یا نوورئ ل دهف جزيرى

۳- ئەنجام:

پشتی ئەنجامدانا فی قەسۆلین، چەند ئەنجامەك دەینە پێش، ژ وانژی:

۱. جزیری ب چەند پێكا فەیلەسۆفی ئیشراقی، شیخ (شهاب الدین سهروردی) و فەلسەفا وی نیاسیە، بەرەهەقبوون ل وانین فەقیهاتی ب تاییەت ل میردین و حەلەبی ژ وان پێکایە.
۲. ل دویق بەلگەیی بەرەدەست، مەلا ئەحمەدئ جزیری هزرا پۆناهی ب پەنگەك باش مفا ژئ دیتیە.
۳. جزیری د قی بابەتیدا، ب تنی مفا ژ نوورئ نەدیتیە، بەلكو چەندین پەقیق هەقواتایی نوورئ ژ ب کارهینانە، ژ وانژی: (شەمال، شەوق، نورین و پەرەو...هتە)، سەرچەمە وان دبن پتر ژ (۲۵) پەقیق هەقواتا بۆ نوورئ، وی د دیوانا هوزانیا خوەدا مفا ژئ دیتیە.
۴. جزیری، نوورا د هزرا سۆهرمۆردیدا خوەئ. هەندەك جارەن ب رامانا (هەتاف) دایە نیاسین، ئانكو نوورا جزیری هەندەك جارەن د قالب هەستی (حسی) یە و هەندەك جارەن ژئ د قالب نەهەستی (غیر حسی) دایە.
۵. ب پێكا چەمكی نوورئ و هەقواتایی وئ، جزیری ل ئالیەك شیاپە بەردمۆامیی بەدەت فەلسەفا سۆهرمۆردی، هەروەسا ل ئالیەك دی ژئ شیاپە ب خەملەكا نویتە دارژت و فەلسەفەپەكا جودا بکارینیت.

۴- ژێدەر:

- قورئانا پیرۆز.

۱. ابوریان، محمد علی (۱۹۵۹). أصول الفلسفة الاشراقية عند شهاب الدين السهروردي، القاهرة: الناشر مكتبة الانجلو المصرية، الطبعة الاولى.
۲. جزیری، شیخەحمەد (۲۰۰۷). شروقه كرنادىوانامە لایى جزیری، شروقه كرنە محمد امین دۆسكى، دهۆك: دزگەها سپیژنیا چاپ و وەشان، چاپا ئێك.
۳. جزیری، شیخەحمەد (۲۰۱۱). دیوانامە لایى جزیری، بەرەهەفكرن تەحسین ئیبراھیم دۆسكى، دهۆك: دزگەها سپیژنیا چاپ و وەشان، چاپادووین.
۴. جزیری، عارفی رمبانی شیخەحمەد (۱۳۹۳). دیوانی مەلای جزیری، شەرحی هەژار، تەرەن: ناوەندی بلاوكرەنەوى سنە، چاپی یەكەم.
۵. حسن، محمد (۲۰۰۸). تيارات الفلسفة الشرقية، دمشق: دار العلماء الدين، الطبعة الاولى.
۶. حكمت، نصرالله و محبوبية حاجی زاده (۱۳۹۱). نور در فلسفه سهروردی، دو فصلنامه فلسفی شناخت، تذهوشنامه علوم انسانی، شماره ۶۶/۱.

۷. حلبی، علی اصغر. (۱۳۸۵). تاریخ فلاسفه ایران از آغاز اسلام تا امروز، تهران: انتشارات زوار، چاپ ۲.
۸. دهخدا، علی اکبر. (۱۳۷۷). لغتنامه، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم.
۹. دۆسکی، محمد امین (۲۰۱۶). فرههنگا سپیریژ (عربی-کوردی)، دهۆک: دمزگهها سپیریژیا چاپ ووهشانی، چاپا دوویتی.
۱۰. سجادی، سید جعفر. (۱۳۶۳). شهابالدین سهروردی و سیری در فلسفه اشراق، تهران: انتشارات فلسفه، چاپ اول.
۱۱. سهروردی، شهاب الدین یحی. (۱۳۷۳). مجموعه المصنفات، جلد الثاني، تصحیح و مقدمة هنري كربين، تهران: انتشارات واژه فرهنگ و آموزش، الطبعة الثانية.
۱۲. سهروردی، شهابالدین. (۱۳۸۰). المشارع و المطارحات، ترجمه و توضیحات سید صدرالدین طاهری، بدنشرو چاپ.
۱۳. کوریان، هنري. بالتعاون مع السيد حسين نصر و عثمان یحی (۱۹۶۲). تاریخ الفلسفة الاسلامیة، ترجمة نصیر مروة و حسن قبیسی، بیروت: انتشارات عویدات، ب.د.طبعة.
۱۴. مجمع البحوث الاسلامیة. (۱۴۱۴). شرح المصطلحات الفلسفیة، مشهد: مؤسسة الطبع و النشر فی آستانة الرضویة المقدسة، الطبعة الاولى.
۱۵. میکائیل، نایف طاهر. (۲۰۰۵). الشیخ الجزري (نهجه و عقیدته من خلال دیوانه الشعری)، اربیل: مطبعة وزارة التربية، الطبعة الاولى.
۱۶. نصر، سید حسین و البیور لیمین. (۱۳۹۳). تاریخ فلسفه اسلامی، ترجمه جمعی از مترجمان، تهران: نشر کیمیای حضور، چاپ ۴.
۱۷. نصر، سید حسین. (۱۳۸۳). سنت عقلانی اسلام در ایران، ترجمه: سعید دهقانی، تهران: قصده سرا، چاپ ۱.
۱۸. نوریخ، سیما. (۱۳۸۳). نور در حکمت اشراق، تهران: ب.د. نوبت ج.
۱۹. نوظهور، یوسف و مریم فلاحتی. (۱۳۸۹). بررسی تاریخی تأثیر سهروردی در ماکتب بعد از خود، فصلنامه علمی- تخصصی علامه، شماره ۲۵.
۲۰. یزدانپناه، سید یدالله. (۱۳۹۵). آموزش حکمت اشراق، قم: بی ناشر، چاپ اول.

پهراوین:

- (۱) یا نورالنور! أحتجت دون خلقك، فلا يدرك نورك نور، یا نورالنور، قد استرنا بنورك
اهل السموات واستضاء بنورك اهل الأرض. یا نور كل نور! خامد بنورك كل نور.
- (۲) أسألك بنور وجهك الذي ملأ أركان عرشك.

نظرية (النور) السُّهرَوْرْدِي عند الملا أحمد الجزيري

الملخص:

الفلسفة الاشراقية، هي إحدى مجالات الفلسفة الشرقية، بعد ما تطورت حركة الترجمة في العهد العباسي، كانت ترجمة الكتب الفلسفية إحدى أهم إهتماماتهم حينذاك، استطاع بعض الفلاسفة انتهاز الفلسفة المشائية كأمثال (الفارابي ٢٦٠ - ٣٣٩هـ، وابن سينا ٣٧٠ - ٤٢٧هـ)، ثم أخذ بها فيما بعد (شهاب الدين السُّهرَوْرْدِي ٥٤٩ - ٥٨٧هـ) بانتهاز الفلسفة الاشراقية. الفلسفة الاشراقية، متميزة عن التيارات الفلسفية الأخرى، التي كانت تعتمد على القلب في توسيع بصيرة الكشف والشهود والتي لا تستند بالاعتماد المطلق على الادلة العقلية فقط، بل اعتمدوا ايضا على البراهين المأخوذة من انوار القلب الذي هو الكشف، "نظرية النور" التي أشار إليها السُّهرَوْرْدِي تلك الرؤية تبناًها هو أيضاً، وهي تعني أن مصدر هذا الكون جميعها من النور، ومنبع تلك النور من الخالق الحق (نور الأنوار)، مسألة نظرية النور السُّهرَوْرْدِي عند الملا أحمد الجزيري يتجلى في ديوانه بشكل واضح، ويدل ذلك على إمامه الجيد بفلسفة الشيخ الإشراقية. الدراسة على شكل وصفي - تحليلي بتصنيف الحروف على ديوان الملا الجزيري، قام الباحث بتنفيذها.

الكلمات الدالة: الحكمة الاشراقية، السُّهرَوْرْدِي، الجزيري، النور، مرادفات النور.

Suhrawardi's Theory of Light and Malaye Jaziri

Abstract:

The philosophy of Illumination (*ishraqi*) is one of the eastern branches of philosophy. After the movement of translation had stimulated during the Abbasid's reign, philosophy also became a part of it. Meanwhile, individuals such as Ibn Sina and Al-Farabi could run the branch of peripatetic. Subsequently, Sheikh Shahab al-Din Suhrawardi (549-587 AH) had started running the branch of Illuminationist philosophy.

Illuminationism, different from other branches, has expanded the heart sphere and the 'discovery and intuition'. Not only the Illuminationists firmly believe in logical evidences, but also they acquire a large portion of their evidences from the heart as well as the discovery and intuition. The light Suhrawardi had mentioned, is the same thought he mentioned, that the source of the entire universe is from the light and the source of that light is from the true god (the Light of Lights). As for the Kurdish poet Malaye Jaziri, the aspects of Suhrawardi's theory of light are especially obvious in Jaziri's collections of poems called ("*Dîwana Melayê Cizîrî*") and thus, it is hypothesized that he was aware of the Suhraward's philosophy.

The research focuses on the descriptive-analytics and classification of words on Jaziri's collections of poems.

Keywords: *Hikmat-I Ishraq, Suhrawardi, Al- Jaziri, Illumination And Synonyms Of Illumination.*

